

4

הו (ב) עצרני ה' מלדת - שהרי
 לך הצמיח הקב"ה זרע, ועל כרחך רק ממני אין
 זרע ויהיה לך ממשה אחרת, טוב שיהיה משפחתי:
 בא נא אף שפחתי - לא כדבר רחל ליעקב הנה
 אמתי בלשה, דלמה נמשע לא כשפחה ממע שהיא
 קנייט הגוף, אלא סרה למשמעתה, כמו אמתי
 העבריה, והיינו דלע"ג שלכן נתן אותה לשפחה,
 מכל מקום מלא מסרה רחל אותה ליעקב הימה
 צמורת אמתי, משל"כ סרה התנהגה גם אחר כך
 צמורת שפחה כמו שיצא: אולי אבנה ממנה -
 רחל אמרה ותלד על זרעי ואבנה גם אנכי ממנה,
 הכונה כזה שהיא תגדל את הולד וסרה כאילו
 ילדה, משל"כ סרה לא מפנה לגדל בן שפחה,
 על כן אמרה אולי אבנה, שהיה לי אחי זכות
 15 חכרון טוב בלואו זרע: (ג) לאברם אישה לו
 לאשה - תיבת לו מיומר, וזיעקב כמיז ותמו
 אותה ליעקב לאשה, אלא כדברינו שקך היה המנאלי,
 לגבי אברם לבד מהא לאשה ולא לשפחה, אבל
 לגבי סרה תהא לשפחה כמו שהיה, הוה דבר

טז (א) שפחה מצרית, בת פרעה היתה כשראה נסים שנעשו רש"י
 לשרה אמר: מוטב שתהא בחיי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית
 אחר⁶⁸
 (ב) אולי אבנה ממנה, לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא
 הרוס⁶⁹. אבנה ממנה, בזכות שאכניס צרתי לחוך ביחוד⁷⁰. לקול
 שרי, לרעה הקודש⁶⁹ שבה.

ר"ה

ב. בזכות שאכניס צרתי לחוך ביתי - פרוש, שאני עושה דבר זה כדי לקיים תולדות
 מאברהם, ומכונסיה צרתי לביתי, אולי אבנה גם אנכי בזכות זה, שיהיו לי בנים גם כן, אחר
 שהשם יתברך יראה שכל כך אני מתאנה להעמיד תולדות מאברהם. (עפ"י גור אריה) ויתנה
 פרוש "ממנה" בסבתה, כלומר שבסבתה אבנה גם אנכי בבית בנים. (עפ"י ד"א מרח"ח)

מ"א אברהם ר"ה אברהם

5

טז (ב) הנה נא עצרני ה' מלדת. אף על פי שאמר לתך זרע
 כאמר "לזרעך אתן את הארץ הזאת" (יב ז), לא אמר שיהיה לך
 אותו הזרע ממני⁴⁰. אולי אבנה ממנה. אולי קנאת הירך⁴¹ תעורר
 הכח לפעולותיו ויתחזק להשיג זרע.

בזר"ו

6

(ג) ותקח שרי, לקחתה בדברים: אשריך שזכית לידבק בגוף
 קדוש⁷¹ כזה⁷².

ר"ה

7

(ד) ויבא אל הגר ותהר, מביאה ראשונה⁷⁴, ותקל גברתה בעיניה,
 אמרה: שרי זו אין סתרה כגלויה, מראה עצמה כאילו היא צדקה
 ואינה צדקה, שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי
 מביאה ראשונה⁷⁴.

ר"ה

8

(ה) פירש"י בשם מ"ר שנתעברה
 מביאה ראשונה, למדו מו"ל משום דכלא זה מה
 זה מידוע שהרתה, אחרי שאינה עקרה ושרי עקרה,
 5 וללא נמעברה מביאה ראשונה א"כ היה צדק נט,
 ולשרה לא נעשה נס: (ו) הנה שפחתך בידך -
 אני איני יכול לעשות לה כלום שהרי אשמי היא,
 אבל את שפחתך היא (א)

8

טז (ב) וישמע אברם לקול שרי, לא אמר הכתוב ויעש כן, אבל
 אמר כי שמע לקול שרי, ירמוז כי אף על פי שאברם מתאוה כבוד
 לבנים לא עשה כן בלא רשות שרי, וגם עתה לא נתכון שיבנה
 הוא מהגר ויהיה זרעו ממנה, אבל כל כוונתו לעשות רצון שרה
 שתבנה ממנה, שיהיה לה נחת רוח בבני שפחתה, או זכות
 שתזכה היא לבנים בעבור בן כדברי רבותינו. ואמר עוד ותקח
 שרי להודיע שלא מהר אברם לדבר עד שלקחה שרי ונתנה
 בחיקו, והזכיר הכתוב שרי אשת אברם, לאברם אישה, לרמוז כי
 שרה לא נתיאשה מאברם ולא הרזיקה עצמה מאצלו, כי היא
 10 אשתו והוא אישה, אבל רצתה שתהיה גם הגר אשתו, ולכן אמר
 לו לאשה, שלא תהיה כפולגש רק כאשה נשואה לו, וכל זה מוסר
 שרה והכבוד שהיא נוהגת בבעלה.

כ"ג

10

(ד) ויבא... ותקל גברתה, חשבה כי מאחר שזרע אברם יהיה
 ממנה, כי תהיה גבירה ולא היתה חוששת למצות שרי גבירתה
 לאשר תצרה.

11

(ו) ותענה שרי ותברח מפניה, חטאה אמנו בעניי הזה¹², וגם
 אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא
 פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני העוני.

כ"ג

13

הרחב דבר

(א) ותענה שרי כי הרמזין ו"ל חטאה אמנו בעניי הזה וגם אברהם כו', אבל לא בן דעת מו"ל צרכה ריש ס'
 סיי, ח"ל, זו סרה שהינה תמימה במעשיה, א"ר יוסף כהנא עגלתא תמימתא, ולא ביארו המפרשים
 מה העלה בזה ר"י, ושם להלן א"י עוד, עד שלא שקעה שמשו של עלי ורחם שמשו של שמואל ובר אלהים טרם
 יבנה ושמואל שכז וגו' א"ר כהנא עגלתא תמימתא, חיה פלאי, אבל בא ר"י בזה לבאר תמימות הנדיקים הללו
 5 בדבר אשר היה נראה לעינינו להיפך, שהרי סרה התנהגה עם הגר שלא כדרך תמים, על זה בא ר"י וביאר שלא
 היה מלד קנאה הכבוד וכדומה, אלא היה נוגע לעבודת ה', באשר הבינה סרה שצמח שהקילה הגר בכבודה אע"ג
 שהינה ממוחזקת אללה עלי שום ספק ליראת ה' מאל, וכאשר ראתה ממנה שפגע בצרעה על פי דבר סרה, אלא
 שהקילה בלבה בכבוד שמים, ועל זה הימה מרמזת בדאי' צמעות ד"ד האי לורבא מרבין דרמח אורימח דרמח
 צ"י, ואע"ג שאין זה הגון כדאי' שם דעבי לילף נפשיה צימומח, מ"מ אין זה חטא, דכך עבד אש המורה, וכך
 10 היה קנאת אש יראת ה' עזורה בלצבה, עד שלא שמרה מחמת זה הליכות דרך ארץ כראוי לאשה כבודה ללכת עם
 שפחה צננת ובמעט קפידא, וע"ז המשיל ר"י כהנא עגלתא תמימתא, והביאור ע"ז שידוע דחסיפה בגוף הבהמה
 הרי זה מולדה דקרן המזיק ולא שן ורגל לאורחיהו דבהמה צנן, ומ"מ העלה הקופלת ממקום למקום והיא
 כדרך קפילה דמפה לאיש והזיקו, אין זה קרן המזיק אלא כך הוא דרכה וטבעה ולא בזונה להזיק, כך מעשה סרה
 עם הגר לא להזיק לה עשה כן ח"ו, אלא לקנאת כבוד ה' עשה מה שעשפה והגיע להגר, וכך הוא בשמואל
 15 דכמיז ושמואל שוכז בהיכל ה', והיה במשמע שדרך שמואל היה לשוכז בהיכל ח"ו, חיה בודאי אסור, וכבר נאמרו
 ע"ז ישובים, אבל ר"י אמר ע"ז כהנא עגלתא תמימתא שלא היה בן משום קלות ראש ח"ו, אלא באשר היה שקוע
 בהסתודדות ובאלקות עד ששכח מקומו כי הוא צהיכל ה', וכסבור שהוא צהיח סדר חול שהיה סמוך להיכל, וכה
 היה סבור עלי שאמר לו שוכז סכב. הא מיהא שילאה סרה אמנו מעון והטאת בזה, ומש"כ הרמזין שמשום זה היה
 פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני ענוי, לא ידעתי וכי בני ישמעאל לבדם התעללו בזרע אברהם ושרה
 ע' יוסר מכל אזה"ע זה צדור זה חיה צדור זה, וכן להיפך בני ישמעאל לא עם בני ישראל לבד התעללו, כי עם כל מי
 שהיה נכבש מהם בעת רמה ידם עשו פרעות:

הוא גר - כ"ג

11

(ה) ותאמר חמסי עליך, החמס שאני לוקחת משפחתי, עליך הוא,
 כי אני לטובתך נתכוונתי שנחתיה לך כדי שיהיה לך זרע ממנה,
 ועתה נקלוחי בעיניה ואתה לא תחוש ולא תייסר אותה ואני
 לכבודך איני רוצה לרדותה.

כ"ג

14

(ט) שוכי אל גברתך והתעני תחת ידיה, צוה אותה לשוב ולקבל
 עליה ממשלת גברתה. רמז כי לא חצא לחפשי ממנה, כי בני שרה
 ימשלו בזרעה לעולם.

כ"ג